

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та методики викладання правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННІ історії, права та міжнародних відносин

 Юлія ПОДРЕЗ

« 31 » серпня 2023 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО**

Галузь знань 08 Право

Спеціальність 081 Право

Освітньо-професійна програма Право

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

ПОГОДЖЕНО

науково-методичною комісією

ННІ історії, права та

міжнародних відносин

 Світлана МОЦАК

« 31 » серпня 2023 р.

Суми – 2023

Апаров Андрій Миколайович – д.ю.н., професор

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри права та методики викладання правознавства

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри

кандидат педагогічних наук, доцент

Олена ІВАНІЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Обов'язкова
		Рік підготовки:
2-й		
Семестр		
4-й		
Лекції		
20 год.		
Практичні, семінарські		
20 год.		
Лабораторні		
0 год.		
Самостійна робота		
48 год.		
Консультації:		
2 год.		
Загальна кількість годин – 90		Вид контролю: залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни – формування знань про правове регулювання земельних відносин, які пов'язані із використанням, охороною та відтворенням землі, сформуванню навички аналітичної роботи з нормативними та інструктивними документами з земельного права, задля самостійного вирішення завдань у сфері регулювання земельних правовідносин.

Головні **завдання** навчальної дисципліни полягають у розумінні сенсу категорій земельного права, змісту земельних правовідносин та закономірностей їх розвитку, формуванні у студентів системи знань, практичних навичок, необхідних для реалізації, охорони та захисту прав у сфері земельного законодавства.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою загальних компетентностей:

ЗК 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5 Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 9 Здатність працювати в команді.

ЗК 15 Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **спеціальних компетентностей**:

СК 2 Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему

СК 3 Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК 7 Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право.

СК 8 Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК 11 Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК 12 Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК 14 Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

СК 15 Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.

СК 16 Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**, а саме: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «**Земельне право України**» є опанування таких навчальних дисциплін як Загальна теорія права, Конституційне право, Цивільне право, Кримінальне право, Фінансове право.

3. Результати навчання за дисципліною

РН 1 Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН 3 Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 5 Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю

РН 6 Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

РН 7 Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.

РН 9 Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН 10 Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.

РН 12 Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН 13 Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

РН 15 Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

РН 17 Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

РН 18 Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19 Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20 Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 21 Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

РН 22 Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно» ставиться коли студент має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.
82 – 89	Оцінка «добре» ставиться коли студент має гнучкі знання в межах

	навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми.
74 – 81	Оцінка «добре» ставиться коли студент знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь студента правильна, логічна, обґрунтована, хоча їм бракує власних суджень.
64 – 73	Оцінка «задовільно» ставиться коли студент відтворює основний навчальний матеріал, виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.
60 – 63	Оцінка «задовільно» ставиться коли у студента відповідь фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення.
35 – 59	Оцінка «незадовільно» ставиться коли студент не логічно та незрозуміло відтворює навчальний матеріал.
1 – 34	Оцінка «незадовільно» ставиться коли студент відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.

Розподіл балів

Теми										Разом	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
Поточний контроль										50	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи										50	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

В Університеті передбачено можливість **перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти** відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

4.1 Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання

якості виконання студентами всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального навантаження шляхом поточного та підсумкового контролю.

Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів під час відвідування лекцій, роботи на практичних заняттях, виконання тестових завдань тощо.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів: рівень знань, володіння понятійно-категорійним апаратом, вміння узагальнювати набуті знання за окремими темами та вміння робити обґрунтовані висновки, наявність навичок і прийомів виконання практичних завдань тощо.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **50 балів:** робота на *практичних* заняттях – підготовка доповідей, усні відповіді, участь в обговоренні питань / дискусіях, виконання практичних індивідуальних завдань, виконання тестових завдань, розв'язання задач тощо.

- **50 балів:** контроль *самостійної роботи* – підготовка до практичних занять та опрацювання теоретичного матеріалу, виконання домашніх завдань, написання й рефератів тощо.

Разом – **100 балів.**

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики результатів навчання є: виступи на практичних заняттях; виконання індивідуальних та групових теоретико - прикладних завдань під час аудиторних занять та самостійної роботи; виконання тестових завдань, контрольних робіт; залік.

Методи навчання: пошуковий метод; пояснювально-ілюстративний метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Самостійна робота, зокрема, включає: вивчення теоретичних аспектів, що стосуються навчальної дисципліни «Земельне право України» насамперед на основі прослуханого лекційного матеріалу; поглиблене вивчення окремих питань передбачених тем (дослідження наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації, в тому числі правозастосовного характеру); підготовку до практичних занять; узагальнення вивченого матеріалу тощо.

Аудиторна та самостійна робота студента забезпечується всіма необхідними навчально-методичними засобами, задля належного вивчення навчальної дисципліни чи окремої її теми, а саме: підручниками, навчальними та навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями.

Вивчення дисципліни включає в собі й дистанційну організацію навчання, зокрема, в системі Moodle та за допомогою платформ Google (Google Meet).

Студенти, які завершили вивчення цієї дисципліни, повинні:

Знати: предмет, методи, принципи завдання курсу «Земельне право України»; його зв'язок з іншими юридичними дисциплінами; джерела земельного права та особливості земельної реформи в Україні; особливості правового режиму окремих категорій земель України, підстави, умови і порядок набуття і реалізації прав на землю, особливості гарантування прав на землю та державного управління в галузі використання і охорони земель; фундаментальні засади основних інститутів земельного права України.

Вміти: розкривати та тлумачити зміст норм земельного права і використовувати їх у своїй практичній роботі; користуючись науковими методами пізнання, аналізувати окремі категорії земельного права; на основі отриманих знань законів розуміти значення земельно-правових інститутів у житті суспільства; складати проекти основних правових документів, що використовуються у правовому регулюванні земельних відносин.

Питання до підсумкової форми контролю з навчальної дисципліни «Земельне право»

1. Земельне право у правовій системі України.
2. Земельне право як галузь права
3. Поняття та предмет земельного права.
4. Методи земельного права.
5. Система земельного права.
6. Принципи земельного права.
7. Земельне право як наука та навчальна дисципліна.
8. Поняття та види джерел земельного права.
9. Закони як джерела земельного права.
10. Правова характеристика Земельного кодексу України.
11. Підзаконний нормативно-правовий акт як джерело земельного права.
12. Міжнародні договори як джерела земельного права.
13. Судові акти як джерела земельного права.
14. Поняття та види земельних правовідносин.
15. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.
16. Норми земельного права.
17. Правовий механізм регулювання у земельному праві.
18. Правова характеристика права власності на землю.
19. Правові засади договірного забезпечення земельних правовідносин.
20. Правова характеристика приватизації земельних ділянок.
21. Правова характеристика права землекористування.
22. Правові особливості землекористування на правах оренди.
23. Обмеження та обтяження прав на землю.
24. Правова характеристика земельного сервітуту.
25. Правова характеристика емфітевзису та суперфіцію.
26. Правова характеристика права на земельну частку (пай).
27. Публічне управління в галузі земельних правовідносин.

28. Правова характеристика державного земельного кадастру.
29. Правова характеристика державної реєстрації земельних ділянок та прав на них.
30. Правове регулювання плати за землю.
31. Правова характеристика земельного податку.
32. Правова характеристика орендної плати за землю.
33. Поняття та зміст правової охорони земель.
34. Особливості правової охорони ґрунтів.
35. Адміністративна відповідальність за земельні правопорушення.
36. Кримінальна відповідальність за злочини у галузі земельних відносин.
37. Приватно-правова відповідальність в земельному праві.
38. Загальна правова характеристика правових режимів різних категорій земель.
39. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.
40. Правова характеристика цільового призначення земель.
41. Правові особливості використання земель сільськогосподарського призначення.
42. Особливості правової охорони сільськогосподарських земель в Україні.
43. Правовий режим земель лісогосподарського призначення.
44. Правовий режим земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.
45. Особливості правової охорони земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.
46. Правовий режим земель рекреаційного, оздоровчого, історико-культурного призначення.
47. Правові особливості використання земель рекреаційного призначення.
48. Особливості правової охорони земель рекреаційного, оздоровчого призначення.
49. Правові особливості використання земель історико-культурного призначення.
50. Особливості правової охорони земель історико-культурного призначення.
51. Правовий режим земель водного фонду.
52. Особливості правової охорони земель водного фонду.
53. Правовий режим земель житлової та громадської забудови.
54. Особливості правового режиму земель населених пунктів.
55. Особливості правової охорони земель житлової та громадської забудови.
56. Правові особливості використання земель промисловості.
57. Правові особливості використання земель транспорту.
58. Правові особливості використання земель залізничного транспорту.
59. Правові особливості використання земель морського транспорту.
60. Правові особливості використання земель річкового транспорту.
61. Правові особливості використання земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства.
62. Правові особливості використання земель авіаційного транспорту.
63. Правові особливості використання земель трубопровідного транспорту.
64. Правові особливості використання земель міського електротранспорту.

65. Правові особливості використання земель зв'язку.
66. Правові особливості використання земель енергетичної системи.
67. Правові особливості використання земель оборони.
68. Особливості правової охорони земель населених пунктів.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Сімейне право» складається з 10 тем:

1. Вступ до земельного права.
2. Правова характеристика земельних правовідносин та норм земельного права.
3. Джерела земельного права, їх система й особливості.
4. Публічне управління в земельному праві.
5. Загальні положення про правові режими володіння, користування та розпорядження землею.
6. Загальні положення про правові режими різних категорій земель у земельному праві.
7. Правова характеристика приватизації в земельному праві.
8. Правова характеристика обмежень та обтяжень прав на землю.
9. Особливості юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
10. Загальна характеристика земельного права зарубіжних країн.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Тема 1. Вступ до земельного права

Системоутворюючі фактори земельного права як галузі права. Предметні характеристики земельного права як галузі права. Методологія земельного права як галузі права. Система та принципи галузі земельного права. Правові характеристики земельного права як науки та навчальної дисципліни.

Тема 2. Правова характеристика земельних правовідносин та норм земельного права

Загальна характеристика земельних правовідносин. Класифікація земельних правовідносин. Правовий режим регулювання земельних правовідносин. Суб'єкти, об'єкти, зміст земельних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.

Тема 3. Джерела земельного права, їх система й особливості

Загальна характеристики джерел земельного права. Співвідношення понять «джерела земельного права» й «земельне законодавство». Класифікація джерел земельного права. Закони як джерела земельного права. Правова характеристика підзаконних нормативно-правових актів як джерел земельного права. Нормативні правові акти органів місцевого самоврядування як джерела земельного права. Міжнародно-правові акти як джерела земельного права. Співвідношення національного і міжнародного

законодавства та особливості їх застосування. Тлумачення норм земельного права. Значення судової практики при регулюванні земельних правовідносин.

Тема 4. Правові основи публічного управління в земельному праві

Загальна правова характеристика публічного управління в земельному праві. Публічне управління в галузі користування землею. Публічне управління в галузі охорони земель. Правовий статус органів публічного управління в земельному праві. Державний земельний кадастр. Цілі і завдання моніторингу земель.

Тема 5. Загальні положення про правові режими володіння, користування та розпорядження землею

Загальні положення про правові режими володіння, користування та розпорядження землею. Правова характеристика права власності на землю. Правова характеристика права землекористування та інших прав на землю. Правова характеристика права розпорядження землею. Правова характеристика договірного забезпечення земельних відносин.

Тема 6. Загальні положення про правові режими різних категорій земель у земельному праві

Загальні положення про правові режими різних категорій земель. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення. Правовий режим земель лісгосподарського призначення. Правовий режим земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Правовий режим земель рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення. Правовий режим земель водного фонду. Правовий режим земель житлової та громадської забудови. Правовий режим земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Тема 7. Правова характеристика приватизації в земельному праві

Загальна правова характеристика приватизації земельних ділянок. Правові моделі та режими приватизації земельних ділянок. Правові особливості приватизації земельних ділянок фізичними та юридичними особами. Правові аспекти документального оформлення приватизації земельних ділянок.

Тема 8. Правова характеристика обмежень та обтяжень прав на землю

Загальна правова характеристика обмежень та обтяжень прав на землю. Правова характеристика земельного сервітуту. Правова характеристика емфітевзису та суперфіцію. Правова характеристика інших обмежень та обтяжень прав на землю.

Тема 9. Особливості юридичної відповідальності за земельні правопорушення

Загальна правова характеристика юридичної відповідальності у земельному праві. Види юридичної відповідальності у галузі земельних правовідносин. Адміністративна відповідальність за земельні правопорушення. Кримінальна відповідальність за злочини у галузі

земельних правовідносин. Правові аспекти приватноправової відповідальності у галузі земельних правовідносин.

Тема 10. Загальна характеристика земельного права зарубіжних країн

Конституційне закріплення правового режиму землі у державах різних правових систем. Особливості земельних реформ в окремих зарубіжних країнах. Право власності на землю у державах різних правових систем. Право землекористування в іноземних країнах. Право орендного землекористування. Право постійного користування землею. Правове регулювання обігу земельних ділянок за кордоном.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні	Консультації	Самостійна робота
Тема 1. Вступ до земельного права	8	2	2	-	4
Тема 2. Правова характеристика земельних правовідносин та норм земельного права.	8	2	2	-	4
Тема 3. Джерела земельного права, їх система й особливості.	10	2	2	-	6
Тема 4. Публічне управління в земельному праві.	10	2	2	-	6
Тема 5. Загальні положення про правові режими володіння, користування та розпорядження землею.	10	2	2	-	6
Тема 6. Загальні положення про правові режими різних категорій земель у земельному праві.	8	2	2	-	4
Тема 7. Правова характеристика приватизації в земельному праві.	8	2	2	-	4
Тема 8. Правова характеристика обмежень та обтяжень прав на землю.	8	2	2	-	4
Тема 9.	10	2	2	-	6

Особливості юридичної відповідальності за земельні правопорушення.					
Тема 10. Загальна характеристика земельного права зарубіжних країн.	10	2	2	2	4
Усього годин	90	20	20	2	48

7.3. Можливі види самостійної роботи студентів:

- робота з основною та додатковою літературою, аналіз нормативно-правових актів та судової практики;
- самостійне вивчення матеріалу;
- самостійний пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- складання процесуальних документів;
- перегляд відеоматеріалу за тематикою дисципліни;
- підготовка до різних форм проміжної і підсумкової атестації;
- підготовка усного повідомлення для виступу на занятті;
- написання реферату;
- підготовка доповіді;
- підготовка до участі у дискусії;
- виконання завдань для самоконтролю.

Теми індивідуальних проєктів

1. Співвідношення земельного права із суміжними галузями права.
2. Правове забезпечення сучасної земельної реформи.
3. Значення судової практики при регулюванні земельних правовідносин.
4. Система та повноваження органів управління у галузі використання та охорони земель.
5. Контроль за використанням та охороною земель.
6. Право комунальної власності на землю: суб'єкти, об'єкти, особливості набуття та припинення.
7. Право приватної власності на землю: суб'єкти, об'єкти, особливості набуття та припинення.
8. Правове регулювання обігу земельних ділянок.
9. Право на оренду землі.
10. Форми та способи захисту прав на земельні ділянки.
11. Особливості юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
12. Особливості правового режиму земель у межах населених пунктів.
13. Правовий режим земель як природного ресурсу, що особливо охороняється.
14. Право землекористування в іноземних країнах.

Засоби адаптації викладання дисципліни до потреб здобувачів з обмеженими можливостями здоров'я

При необхідності в освітньому процесі застосовуються методи і технології, що полегшують сприйняття інформації особами з обмеженими можливостями здоров'я:

- створення текстової версії будь-якого нетекстового контенту для його можливого перетворення в альтернативні форми, зручні для різних користувачів;
- створення контенту, який можна представити у різних видах без втрати даних або структури, передбачити можливість масштабування тексту та зображень без втрати якості, передбачити доступність управління контентом з клавіатури;
- застосування програмних засобів, що забезпечують можливість освоєння навичок і умінь, що формуються дисципліною, за рахунок альтернативних способів, в тому числі віртуальних лабораторій і імітаційних технологій;
- застосування дистанційних освітніх технологій для передачі інформації, організації різних форм інтерактивної контактної роботи учня з викладачем, у тому числі вебінарів, які можуть бути використані для проведення віртуальних лекцій з можливістю взаємодії всіх учасників дистанційного навчання, проведення семінарів, виступи з доповідями і захисту виконаних робіт, проведення тренінгів, організації колективної роботи;
- застосування дистанційних освітніх технологій для організації форм поточного та проміжного контролю;
- збільшення тривалості здачі особою з обмеженими можливостями здоров'я форм проміжної атестації по відношенню до встановленої тривалості їх здачі:
- тривалості здачі іспиту, що проводиться в письмовій формі, – не більше, ніж на 90 хвилин;
- тривалості підготовки здобувача до відповіді на іспиті, що проводиться в усній формі – не більш, ніж на 20 хвилин.

Методичне забезпечення дисципліни

Основу комплексу методичного забезпечення навчальної дисципліни «Земельне право» складають:

- робоча програма навчальної дисципліни;
- силабус;
- плани практичних занять та методичні рекомендації до них;
- індивідуальні завдання;
- тестові завдання;
- рекомендовані джерела.

Матеріально-технічне забезпечення дисципліни

- ноутбук;

- доступ до мережі Інтернет;
- доступ до репозитарію та електронного каталогу наукової бібліотеки університету.

8. Рекомендовані джерела інформації

Законодавство України у сфері земельного права

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-V. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
4. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
5. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
6. Про використання земель оборони: Закон України від 27.11.2003 р. № 1345-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
8. Про Державний земельний кадастр. Закон України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
9. Про державний контроль за використанням та охороною земель. Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)

10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
11. Про землеустрій. Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
12. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів. Закон України від 09.07.2010 р. № 2480-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2480-17#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
13. Про меліорацію земель. Закон України від 14.01.2000 р. № 1389-XIV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
14. Про оренду землі. Закон України від 6.10.1998 р. №1211-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
15. Про охорону земель. Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
16. Про оцінку земель. Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
17. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв). Закон України від 05.06.2003 р. № 899-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15> (дата звернення: 31.08.2023)
18. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
19. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного заняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, псування земель, порушення режиму, нормативів і правил їх використання. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2007 р. № 963. *Верховна Рада*

- України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
20. Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 27.10.1997 р. № 171. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
21. Про затвердження Порядку користування землями водного фонду. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.1996 р. № 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
22. Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 548. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
23. Про затвердження Порядку розроблення містобудівної документації. Наказ Мінрегіонбуду України від 16.11.2011 р. № 290. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1468-11#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
24. Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України. Наказ Мінбуда України від 10.04.2006 р. № 105. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
25. Про містобудівний кадастр. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 559. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
26. Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
27. Про порядок викупу земельних ділянок громадянами (понад норму, яка приватизується безкоштовно) для ведення фермерського або особистого підсобного господарства. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2000 р. № 118. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)

28. Про затвердження мінімальних розмірів земельних ділянок, які утворюються в результаті поділу земельної ділянки фермерського господарства, що успадковується. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 № 1908. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
29. Про будівельні норми. Закон України від 05.02.2010 р. № 1704-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text> (дата звернення: 31.08.2023)
30. Про природно-заповідний фонд України. Закон України від 16. 06. 1992 р. № 2456-XII. *Верховна Рада України. Законодавство України: інформаційно-пошукова система.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> Text (дата звернення: 31.08.2023)

Судова практика

1. Зведений дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.01.2020 по 31.12.2020 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Dajest_VP_2020.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
2. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають із земельних відносин (за 2018 рік). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Zemelnyi_2018.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
3. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають із земельних відносин (застосування норм матеріального права). Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 20.04.2018 по 18.09.2019 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/dajdjest_VP_zemelni_sporu_2018_2019.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
4. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду в земельних спорах за участю органів Держгеокадастру за період із 01.03.2018 по 23.11.2020 р. URL: <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Daidzhest-VP-VS.pdf>. (дата звернення: 31.08.2023)
5. Дайджест практики Верховного Суду у справах із договору оренди землі. 2018 – 2021 роки URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Dajest_orenda_zemli_2018_2021.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
6. Огляд практики Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності Касаційного господарського суду (2018–2022 роки). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KGS_zem_pal_2018_2022.pdf (дата звернення: 31.08.2023)

7. Правові позиції Верховного Суду у земельних спорах URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_02_22_Krasnov_prez_2022_02_18.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24.04.2019 р. у справі № 128/3751/14-а. (щодо зобов'язання розробника документації із землеустрою виправити технічну документацію). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81841935>. (дата звернення: 31.08.2023)
9. Постанова Верховного Суду від 15.08.2018 у справі № 532/384/16ц (щодо моменту набрання чинності договору оренди земельної ділянки). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76207105>. (дата звернення: 31.08.2023)
10. Постанова Верховного Суду від 01.06.2022 у справі № 260/1815/21 (щодо звернення прокурора до суду у порядку адміністративного судочинства у справах, що виникають із земельних спорів). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104593134> (дата звернення: 31.08.2023)
11. Постанова Верховного Суду від 06.03.2019 р. у справі 183/262/17 (щодо поняття систематичної несплати орендної плати). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80458238> (дата звернення: 31.08.2023)
12. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 01.07.2022 р. у справі № 346/3085/20 (про визнання недійсними державних актів на право власності на земельну ділянку). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105036837> (дата звернення: 31.08.2023)
13. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18.11.2021 р. у справі № 703/2584/18 (про визнання права власності на земельну ділянку за давністю користування). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101279971> (дата звернення: 31.08.2023)

Додаткова література

1. Земельні спори: огляд практики Верховного Суду за I півріччя 2023 року URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications_2023_compressed.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
2. Земельне право : підручник / О.І. Баїк, У.П. Бобко, М.С. Долинська, А.О. Дутко; за ред. О.І. Баїк. Львів : Навчально-науковий Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 385 с.
3. Земельне право : конспект лекцій [електронний ресурс] / уклад. : М.В. Шульга, С.В. Шарапова, Т.В. Лісова та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 144 с.
4. Земельні спори : конспект лекцій [електронний ресурс] / уклад.: М.В. Шульга, І.В. Ігнатенко, Д.М. Данілік та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 160 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/ZS_kl.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
5. Посібник для підготовки до іспиту із земельного права / за ред. Д. В. Санніков, М. В. Шульга, В. І. Гордєєв та ін. Харків: Право, 2021. 376 с.

6. Посібник для підготовки до іспиту із земельного права / В.І. Гордеєв, Д.М. Золотарьова, І.В. Ігнатенко та ін.; за заг. ред. проф. Шульги М.В. Харків: Юрайт, 2019. 380 с.
7. Земельне право: посіб. для підготовки до іспиту / М.В. Шульга, В.І. Гордеєв, Д.В. Санніков. Харків: Право, 2019. 278 с.
8. Буракова А. М. Визнання недійсними рішень органів владних повноважень як спосіб захисту земельних прав: моногр. / під заг. ред. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2019. 188 с.
9. Дейнега М. А. Природоресурсне право: проблеми формування і розвитку : моногр. / за заг. ред. В. М. Єрмоленко. – Київ : НУБіП України, 2019. 339 с.
10. Каракаш І. І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси: монографія. Одеса: Юрид. літ., 2017. 436 с.
11. Кулинич П.Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми: моногр. К.: Норма права. 2021. 308 с.
12. Малохліб О.С. Правової засади використання земельних ділянок для житлового будівництва: моногр. / під заг. ред. проф. М.В. Шульги. Харків: Юрайт, 2021. 176 с.
13. Одарюк М. П. Правові засади земельних процедур: моногр. / під заг. ред. проф. М.В. Шульги. Харків: ТОВ «Планета-Прінт, 2020. 176 с.
14. Ріпенко А. І. Використання земель для містобудівних потреб: теоретичні та практичні проблеми: монографія. Херсон: Гельветика, 2019. 496 с.
15. Третяк Т.О. Добросусідство в земельному праві України: монографія. Київ: Алерта, 2019. 386 с.
16. Федчишин Д. В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Херсон: Гельветика, 2020. 418 с.
17. Чирик А. О. Спільна часткова власність на земельну ділянку: монографія; за заг. ред. проф. М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. 172 с.
18. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні: колективна моногр./ відп. ред. Т.Є. Харитонова, І.І. Каракаш. Одеса: Видавничий дім «Гельветика» 2018. 721 с.
19. Фермерські господарства як учасники цивільних та земельних правовідносин: за матеріалами судової практики: моногр. / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2022. 288 с.
20. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022. 576 с.
21. Гордеєв В. І. Проблеми кондикційних зобов'язань при розгляді земельних спорів. Право і суспільство. 2022. №5 електронна версія. С. 127-133 URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/5_2022/19.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
22. Данілік Д.М. Особливості правової регламентації використання земельних ділянок для потреб нафтогазової галузі. *Юридичний науковий*

- електронний журнал*. 2022. № 7. С. 204 - 206 URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/45.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
23. Вергелес О.А. Правова природа рішень органів місцевого самоврядування про затвердження нормативної грошової оцінки земельних ділянок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 200 – 203. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/44.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
24. Ігнатенко І. В. Особливості правового регулювання використання штучно створених земельних ділянок для здійснення забудови територій. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 221-227.
25. Когут О.В., Лагойда Т.В. Адміністративна відповідальність за самовільне випалювання рослинності або її залишків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 212 - 215 http://www.lsej.org.ua/7_2022/47.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
26. Кубрак Г.О., Височин Д.О. Тенденції розвитку фермерського господарства за часів незалежності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 216–218 http://www.lsej.org.ua/7_2022/48.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
27. Лісова Т. В. Деякі особливості відновлення земель водного фонду. *Вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право: зб. наук. пр. / Голов. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Ужгородський національний університет. 2019. Вип. 54. С. 110–112.
28. Лісова Т. В. Деякі питання збереження земель України як основного національного багатства. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 111–118.
29. Лісова Т.В. Меліорація земель як захід їх відновлення: сучасні проблеми правового забезпечення. *Право і суспільство*. 2022. № 1. С. 104–111.
30. Чирик А. О. Окремі особливості земельної ділянки як об'єкта права спільної часткової власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 165–167. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/40.pdf (дата звернення: 31.08.2023)
31. Шарапова С. В. Особливості правового режиму земель за умови комплексного їх використання. *Право і суспільство*. 2021. № 1. С. 126–131.